

Genderové stereotypy v učebnicích češtiny pro cizince

Svatava Škodová

ÚSTAV BOHEMISTIKY PRO CIZINCE, FF UK Praha // KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY, FP TUL Liberec
kontakt: Svatava.skodova@ff.cuni.cz

Zobrazení žen a mužů v učebnicích ČJC

- 14 frekventovaně užívaných učebnic (přehled v závěru)
- Reflektuje zobrazení M a Ž genderová stereotypní schémata?
- zkoumané aspekty:
  - M a Ž osobnosti v učebnicích ČJC
  - profese postav,
  - rodinná role,
  - preferovaný způsob trávení volného času.
  - adjektivní kolokace pro popis postav

Genderově vyvážený učební materiál_definice

Učebnice je **názorově otevřená a pestrá**. Nahlíží na **témata z různých úhlů pohledů** a **předkládá protichůdné poznatky**.

Učebnice představuje všechna relevantní témata, žádná podstatná témata neopomíjí a všechna nahlíží s respektem. Věnuje se souvislostem, které obsahují genderový aspekt.

Učebnice ukazuje **různé životní styly žen a mužů**, včetně různých sexuálních orientací. Nereprezentuje ženy pouze v tradičním spojení s domácností a muže s veřejnou sférou, nýbrž **zdůrazňuje šířku možných uplatnění v návaznosti na individuální dispozice a zájmy**.

Učebnice využívá pro výklad učiva větší množství příkladů z různých oblastí každodenního života.

Příklady a ilustrace používané v učebnici věnují stejný prostor ženám i mužům, zobrazují se v různých a srovnatelných situacích, **neodkazují je výhradně do oblastí, které jsou stereotypně spojovány s ženami či s muži**.

Učebnice oslovuje stejnou měrou dívky i chlapce, nepoužívá nadměrně často generické maskulinum a vyhýbá se jazykovým klišé týkajících se žen a mužů.“

KNOTKOVÁ, PhDr. Blanka Knotková, PhD., Mgr. Irena SMETÁČKOVÁ-MORAVCOVÁ a Dr. Jana DECARLI VALDROVÁ. Příručka pro posuzování genderové korektnosti učebnic: Jak zjistit, zda učebnice nepodává stereotypní obraz a mužů? [online]. 2004. Praha, 2004 [cit. 2021-7-7], s. 30.

České a světové osobnosti prezentované v učebnicích ČJC

Muži (35)

Karel IV (2x), K.H. Borovský, J. Cimrman (2x),
K. Čapek (2x), A. Dvořák, V. Dyk, K. J. Erben,
M. Forman, B. Hanč, J. Hanzelka, V. Havel, A.
Heřman, E. Holub, B. Hrabal (2x)

V. Chomrác, P. Kellner, J. A. Komenský (2x), T.
G. Masaryk, O. Neff, F. Palacký, O. Pavel, B.
Pomahač, J. Svěrák, Z. Svěrák, E. Škoda, L.
Špaček, M. Viewegh, V. Vrbata, A. Einstein,
Alexandr Veliký, A. Schwerzeneger, Napoleon,
P. Neruda, Sokrates

Ženy (11)

V. Čáslavská,
O. Havlová,
E. Herzigová,
kněžna Libuše,
M. Navrátilová,
K. Neumannová,
B. Němcová (2x),
E. Pomořanská,
D. Zátopková,
E. Farna,
M. Monroe

Profese

Muži

- automechanik, pilot, hasič, fotbalista, řidič, policista
- učitelé 4x (z toho jednou učitel autoškoly)
- lékař 11x
- profesor 3x
- zdravotní bratr 0x
- muži v řídicí pozici: časté (ředitel – sekretářka, učitel autoškoly – žákyně autoškoly, režisér – herečka)
- muž na mateřské dovolené: diskutováno 1x
- často s explicitně zmíněnými vysokoškolskými tituly, nejčastěji Ing., MUDr.

Ženy

- studentky VŠ (studium obvykle není specifikováno), pokud ano: obory pedagogika, ekonomie, cestovní ruch, management nebo práva, 1x matematicko-fyzikální fakulta
- učitelky 9x
- lékařka 8x
- profesorka 1x
- psychologka 1x
- zdravotní sestra 7x
- ženy v řídicí pozici minimálně, žádná nemá asistenta
- žena v textech je často na mateřské dovolené
- ženy: titul uveden výjimečně, Mgr., MUDr.

Rodinná situace a vztahy + Koníčky a volný čas

- Zobrazován pouze tradiční model rodiny
- Obvyklý status: svobodný/á, ženatý, vdaná, 3x rozvedený/á; 1x vdova
- **Ženy**
  - V domácnosti, role pečovatelky o druhé a domov
  - Obvykle uklízí, vaří, čtou a odpočívají
  - Vyhledávají společenský a kulturní život: divadlo, kino, koncerty, diskotéky
  - Nakupují, uklízejí
  - sport: volejbal, tenis, basketbal, tanec, jóga, jízda na kole, běh, lyžování
- **Muži**
  - Pracuje a buduje kariéru
  - Věnuje se sportu: tenis, plavání, horolezectví, běh, atletika
  - Čtou noviny, dívají se na sportovní přenosy
  - Nevyhledávají kulturu
  - Vůči divadlu jsou rezistentní, staví se na odpor
  - Zásadně platí při návštěvě restaurace

Kolokace adjektiv s ženskými a mužskými představiteli

Adjektiva popisující ženy

- štíhlá, mladá a hezká, (není stará a ošklivá), malá, plnoštíhlá, sympatická, inteligentní, hodná, milá, veselá, citlivá, systematická, unavená

Adjektiva popisující muže

- vysoký, silný, (není tlustý), štíhlý, mladý, hodný, starší, inteligentní, pracovitý, odolnější, úspěšný, energický, aktivní

Závěr

- Současné materiály ČJC jsou nevhodně genderově zatížené.
- Je potřeba, aby učitel tuto jednostrannost ve výuce vyvažoval.
- Při tvorbě nových materiálů je nutné se genderovému stereotypu vyhnout.

Odborná literatura

Elektronické zdroje

- Čínské ženy drží polovinu oblohy. *Embassy of the People's republic of China in the Czech Republic* [online]. [cit. 2021-11-22]. Dostupné z: <https://www.mfa.gov.cn/ce/cecz//cze/jkgk/t1138126.html> (7. 7. 2021)
- Global Gender Gap Report 2021. *World economic forum*. [online]. 2021. [cit. 2021-11-25]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021>
- CHROMÝ, Jan. *K článku Jany Valdrové „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.“* Naše řeč [online]. 2008, 2008, 91(4), 197–200 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=8007>
- HOFFMANNOVÁ, Jana. *Feministická lingvistika?* Naše řeč [online]. 1995, 1995, 78(2), 80-91 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7234>
- KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-174-4.
- KNOTKOVÁ, PhDr. Blanka Knotková, Ph.D., Mgr. Irena SMETÁČKOVÁ-MORAVCOVÁ a Dr. Jana DECARLI VALDROVÁ. *Příručka pro posuzování genderové korektnosti učebnic: Jak zjistit, zda učebnice nepodává stereotypní obraz a mužů?* [online]. 2004. Praha, 2004 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/pomucka-pri-posuzovani-genderove-korektnosti-ucebnic>
- MAŇÁK, Josef a Dušan KLAPKO, ed. *Učebnice pod lupou*. Brno: Paido, 2006. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 80-7315-124-3.
- MAŇÁK, Josef a Petr KNECHT, ed. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5.
- VALDROVÁ, Jana. *Žena a vědec? To mi nejde dohromady*. Naše řeč [online]. 2008, 2008, 91(1), 26-38 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7976>
- VALDROVÁ, Jana, Blanka KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Pavla Paclíková. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování*. [online]. 2010. Praha, 2010 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2010/01/msmt-kultura-genderove-vyvazeneho.html>
- Fenomén genderu. *Česká asociace vzdělávacích institucí, z.s.* [online]. Praha: Česká asociace vzdělávacích institucí, 2012 [cit. 2021-11-25]. Dostupné z: <http://www.cavi.cz/gender.html>

Analyzované učebnice

- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, Marie, Dagmar ŠTĚPÁNKOVÁ a Kateřina VODIČKOVÁ. *Čeština pro cizince: úroveň A1 a A2*. 2., aktualizované vydání. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1548-4.
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, Marie, Kateřina KOPICOVÁ a Gabriela ŠNAIDAUFVOVÁ. *Čeština pro cizince: úroveň B1*. 2., aktualizované vydání. Brno: Edika, 2019. ISBN 978-80-266-1477-7
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, Marie, Kateřina HLÍNOVÁ, Pavel PEČENÝ a Dagmar ŠTĚPÁNKOVÁ. *Čeština pro cizince: úroveň B2*. 2., aktualizované vydání. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1512-5.
- CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím I*. V Praze, 2008. ISBN 978-80-246-1577-6.
- CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím - Start: učebnice češtiny pro cizince : přípravná učebnice a písanka*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1883-8.
- CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím II*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2105-0.
- CVEJNOVÁ, Jitka. *Česky, prosím III: úroveň B1*. Ilustroval Jiří FRANTA. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3512-5.
- KOŘÁNOVÁ, Ilona. *Česká čítanka: adaptované texty a cvičení ke studiu češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Akropolis, 2012. ISBN 978-80-7470-024-8.
- KOPCZYKOVÁ-DOBEŠOVÁ, Vladka. *Žijeme v Česku, umíme česky: We live in Czech, we speak Czech*. 2., upravené a rozšířené vydání. Přeložil Jesse GERSESON, ilustroval Marie KOŽELUHOVÁ. Praha: Aladin agency, 2017. ISBN 978-80-906737-1-7.
- HOLÁ, Lída, Petra BULEJČÍKOVÁ a Silvie PŘEVŘATILOVÁ. *Česky krok za krokem 1: A1-A2 = Czech step by step 1*. Praha: Akropolis, 2017, 4 svazky. ISBN 978-80-7470-129-0.
- HOLÁ, Lída a Pavla BOŘILOVÁ. *Čeština expres 1: [úroveň] A1/1 : [anglická verze]*. Praha: Akropolis, 2010. ISBN 978-80-87310-13-7.
- HOLÁ, Lída a Pavla BOŘILOVÁ. *Čeština expres 2: [úroveň] A1/2 : [anglická verze]*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 978-80-87481-26-4.
- HOLÁ, Lída a Pavla BOŘILOVÁ. *Čeština expres 3: [úroveň] A2/1 : [anglická verze]*. Praha: Akropolis, 2014. ISBN 978-80-7470-032-3.
- HOLÁ, Lída a Pavla BOŘILOVÁ. *Čeština expres 4: A2/2*. Praha: Akropolis, 2019. Czech step by step (Akropolis). ISBN 978-80-7470-207-5.